

УДК 342.11.2  
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2025.37>

**О. П. Рудницька**

*orcid.org/0000-0001-7409-7886*

*кандидат юридичних наук, доцент,*

*завідувач кафедри права та публічного управління*

*Житомирського державного університету імені Івана Франка*

**Н. М. Ковтун**

*orcid.org/0000-0002-5529-8655*

*доктор філософських наук, професор,*

*завідувач кафедри філософії та політології*

*Житомирського державного університету імені Івана Франка*

**Л. В. Гуцало**

*orcid.org/0000-0002-2627-3520*

*кандидат історичних наук, доцент,*

*завідувач кафедри всесвітньої історії*

*Житомирського державного університету імені Івана Франка*

## ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**Постановка проблеми.** Трансформація релігійної політики в країнах Європейського Союзу відбувалася поступово, від домінування релігійних норм у праві та державній політиці до секуляризованої, плюралістичної моделі, що забезпечує свободу релігії та рівність усіх конфесій. Поступово відбувається відокремлення держави і релігії, релігійна політика здійснюється за принципом нейтральності держави. Більшість країн ЄС відмовляються від державного фінансування церков. Мінімізовано роль релігії в державній освіті та впроваджено світські стандарти навчання, а також обмежено вплив релігійних норм на законодавство. На сьогодні регулювання релігійної політики поєднує національні особливості країн-членів ЄС із загальноєвропейськими стандартами прав людини. Актуальність проблематики трансформації правового регулювання діяльності релігійних організацій в ЄС пов'язана з тим, що на сучасному етапі розвитку Європейської Спільноти важливим є забезпечення балансу між релігійною свободою, правами людини та громадською безпекою, що є ключовим викликом у сучасному мультикультурному суспільстві. Євроінтеграційні процеси в Україні потребують забезпечення релігійних прав і свободи, які є впливовими чинниками для збалансування громадянського суспільства і держави на цьому шляху.

**Стан опрацювання проблематики.** Дослідженням проблем правової політики у релігійній сфері, основним тенденціям її трансформації як у публічному, так і приватному секторі, вплив на розвиток світової спільноти присвятили свої праці

М. Бабій, В. Бедь, П. Бергер, П. Беєр, Д. Вовк, В. Єленський, С. Здіорук, М. Спіро, Л. Коваленко, Т. Лукманн, К. Х. Казанов, Ч. Тейлор та інші. Конституційно-правовому регулюванню права людини на свободу совісті присвятив своє дисертаційне дослідження Віктор Бедь [1]. Людмила Филипович дослідила проблеми релігійних і секулярних світів: їх взаємини з огляду на суспільні трансформації ХХІ ст. [2].

**Метою** статті є дослідження особливостей трансформації правового регулювання релігійної політики в країнах ЄС.

**Виклад основного матеріалу.** Після створення Європейського Союзу (1993 р.) релігійна політика та правове регулювання релігійних відносин зазнали значних змін. Вони були зумовлені розвитком прав людини, демократичних стандартів, міграційних процесів та потребою балансування між секуляризмом і традиційними релігійними цінностями. Більшість країн ЄС вже відмовилися від фінансування релігійних організацій з державного бюджету. Проте, окремі країни європейської спільноти (наприклад, Німеччина) такі організації отримують підтримку через податкову систему відповідної держави. У багатьох країнах ЄС релігія втрачає вплив, що спричиняє конфлікти з релігійними громадами щодо ролі віри в суспільстві.

Інституційне закріплення релігійної свободи у правовій системі ЄС встановлено установчими договорами ЄС, договорами, що вносять зміни до них, Хартією про основоположні права ЄС та законодавством країн-членів. У статті 13 Договору про заснування Європейської Спіль-

ноти, статті 10 Договору про функціонування ЄС 2007 р. політики та дії ЄС спрямовується на боротьбу проти дискримінації на підставі релігії чи віри [3], [4].

Договором про функціонування ЄС встановлено, що ЄС не тільки підтримує офіційний діалог з релігійними організаціями на принципах відкритості, прозорості та регулярності, а й визнає їх історичну та соціальну роль у різних країнах-членах ЄС та забезпечує рівність між віруючими, невіруючими та представниками різних конфесій (стаття 17).

Приписами статті 10 Хартії ЄС про основоположні права 2000 р. гарантовано не тільки свободи думки, совісті та релігії, а й встановлено право особи змінювати релігію або переконання. Сповідувати релігію або переконання у публічний або приватний спосіб, індивідуально чи колективно є невід'ємною свободою кожного. Важливим принципом існування ЄС є повага до культурного, релігійного та мовного розмаїття (стаття 22 Хартії) [5].

У статті 9 Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція) закріплено право кожного на свободу релігії. Зміст частини першої вказаної статті дублюють норми статті 10 Хартії. Проте частиною 2 статті 9 встановлено право держав встановлювати певні обмеження з метою громадської безпеки, охорони публічного порядку та захисту прав інших осіб. Такі обмеження мають бути визначені законодавством і бути обґрунтованими на предмет їх необхідності в демократичному громадянському суспільстві. [6].

Прагнення українського народу увійти до політичного, економічного і правового простору Європейської Спільноти, стати її повноцінним членом потребує вчинення конкретних кроків, зокрема, адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Гармонізація законодавства України про релігію та релігійні організації із законодавством ЄС є важливою умовою вступу нашої держави до ЄС.

На думку Бучми О., закріплення у статті 11 Конституції України обов'язку нашої держави сприяти консолідації і розвитку релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин є ознакою релігійного плюралізму, як стандарту європейського права [7].

Взаємовідносини між державою та релігійними організаціями в країнах Європейської Спільноти трансформувались у три моделі такої взаємодії – конкордатну, секулярну та державну.

Так, не дивлячись на те, що у Польщі Римська католицька церква традиційно відіграє важливу роль у житті польського суспільства загалом та окремого громадянина зокрема, її вплив відчутно як у соціальній, так і у політичній сферах, Законом Польщі «Про гарантії свободи та віро-

сповідання» (арт. 10) встановлено, що Польща є світською державою, нейтральною у питаннях релігії та переконань [8]. Регулювання відносин між державою та релігійними організаціями відбувається на підставі спеціальних двосторонніх угод, укладених між Радою міністрів і відповідними представниками цих церков та інших релігійних об'єднань (артикул 25 Конституції Республіки Польща 1997р.) [9]. До таких країн конкордатної моделі також належать Іспанія та Італія.

У відповідності до конституційних норм в Чеській республіці гарантується свобода думки, совісті та віросповідання, кожна людина має право змінити свої переконання або не визнавати жодної релігії [10]. У цій країні відбулося повне відокремлення держави від релігії, заборона релігійної символіки в державних установах, тобто секуляризація. До країн такої моделі також належать Франція, Нідерланди тощо.

Державна церква у Великобританії, Норвегії, Данії та Греції офіційно зберігає особливий статус національної церкви, але з обмеженим впливом на політику. Вірянами норвежської офіційної державної релігії «євангелістська лютеранська релігія» є приблизно 86% населення цієї країни. Релігійна свобода є досить обмеженою в Греції за стандартами, розробленими та застосованими в інших західних демократіях. І як державна церква, і як національна церква, Православна Церква Греції має багато спільного з протестантськими державними церквами і навіть з католицизмом у деяких країнах. Проте, подібно до Ірландії чи Ізраїлю, грецький випадок демонструє, що доки конкретну релігію продовжують ототожнювати з нацією, що перебуває під загрозою зникнення, зміна в напрямку плюралізму навіть менш імовірна, ніж відокремлення Церкви від держави. Ототожнювання держави і церкви в сучасній Греції не обов'язково вказують на неповний секуляризм. Результатом кризи державно-церковних відносин в цій країні у процесі демократизації та глобалізації державна модель поступово стикається з секуляризмом протягом останніх десятиліть. націоналістичну позицію Грецької Церкви не слід розглядати як стійкий сліпий традиціоналізм і антимодернізм [11].

Україна відповідає секулярній моделі, оскільки у нашій державі релігія (церква і релігійні організації) відокремлена від держави, а школа – від Церкви (стаття 35 Конституції України). Приписами українського Основного закону гарантовано право на свободу світогляду і віросповідання, що в цілому відповідає європейським стандартам.

Правове врегулювання релігійного плюралізму та імміграції на сучасному етапі розвитку суспільства, визнання мультикультуралізму та

захист прав меншин посилює правовий статус ісламських, буддистських, індуїстських громад у країнах ЄС. Так, Директива 2000/78/ЄС про рівність у сфері зайнятості закріпила захист від дискримінації за релігійною ознакою щодо представників релігійних меншин у публічному просторі [12].

Важливу роль у балансуванні між релігійними свободами та іншими правами відіграє Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Закон України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” встановлено, що суди України при розгляді справ застосовують як джерело права положення Конвенції та практику ЄСПЛ (ст. 17) [13].

Цікавим є рішення ЄСПЛ щодо підтвердження права носіння хреста на роботі 27 травня 2013 року у справі «Case of Eweida and Others v. the UK» (№ 48420/10 Ms Nadia Eweida, № 59842/10 Ms Shirley Chaplin, № 51671/10 Ms Ladele, 36516/10 Mr McFarlane) [14]. Заявники скаржилися на те, що національне законодавство не захищало належним чином їх право сповідувати свою релігію всупереч статті 9 Конвенції, взятій окремо або в поєднанні зі статтею 14. ЄСПЛ прийшов до висновку про порушення прав лише першої заявниці пані Евейди. У своєму рішенні Суд визнав, що питання про неспроможність звільнення працівника через його релігійну приналежність має бути оцінено з огляду на пропорційність такого обмеження і не може розцінюватися лише можливістю змінити роботу, яка нейтралізує будь-яке втручання в її релігійні права. державні органи не достатньо захистили право першої заявниці сповідувати свою релігію, в порушення позитивного зобов’язання за вищевказаною статтею. ЄСПЛ обґрунтував своє рішення тим, що державні органи держави-відповідача, в порушення позитивного зобов’язання за статтею 9 Конвенції, не достатньо захистили право пані Евейди сповідувати свою релігію.

Ще одне важливе рішення на яке необхідно звернути увагу ухвалено у справі «S.A.S. v. France» (Заява № 43835/11, 1.07.2014) щодо підтвердження законності заборони носіння бурки у Франції. Заявниця аргументувала свою позицію, посилаючись на ст.ст. 8, 9, і 10 Конвенції, зокрема, порушення її прав на повагу до приватного життя, на свободу сповідувати свою релігію або переконання та на свободу вираження поглядів. Крім того, вона скаржилася на дискримінацію щодо здійснення цих прав [15].

Суд у своєму рішенні зауважив, що позицію Франції поділяє тільки Бельгія. Водночас суд зауважив, що питання про носіння паранджі на публіці вже було предметом обговорення у ряді країн ЄС. Частина вирішила не запроваджувати повну заборону, а інші – таку можливість роз-

глядають. запровадження такої заборони. Суд прийшов до висновку, що в Європі немає консенсусу щодо доцільності запровадження повної заборони на носіння паранджі у громадських місцях.

ЄСПЛ визнав, що заборону носіння паранджі на публіці, запроваджену Законом Франції від 11 жовтня 2010 року, заходом, який є пропорційним до поставленої мети та є «необхідним у демократичному суспільстві».

Така політика викликала проблеми з ісламізацією європейських суспільств через потоки іммігрантів з Близького Сходу та Африки та виникненням правових колізій між західними світськими цінностями та релігійними традиціями мігрантів (полігамія тощо). Наприклад, деякі країни-члени ЄС на законодавчому рівні заборонили носіння бурки та/або нікабу (релігійна символіка) у публічних місцях. Це такі країни, як Франція, Бельгія, Данія та Австрія. Це викликає протест серед мусульманських жінок, які вважають такі закони порушенням релігійної свободи.

Велика кількість іммігрантів з мусульманських країн призводить до напруги між традиційними християнськими спільнотами та новими релігійними групами. Виникають конфлікти через несумісність деяких ісламських норм із європейськими стандартами прав людини (наприклад, ставлення до жінок, ЛГБТ-спільноти). Так, у Великобританії та Німеччині існують «ісламські трибунали» (шаріатські суди та релігійна автономія), які вирішують сімейні та майнові суперечки на основі шаріату, що суперечить європейським правовим стандартам. Це викликає побоювання щодо утворення «паралельного суспільства» мусульманських громад, що не можуть інтегруватися.

Ще одним викликом сучасної релігійної політики є терористична загроза. Атаки радикальних ісламістів у Франції, Німеччині, Великобританії піднімають питання балансу між релігійними свободами та безпекою. Країни ЄС вживають заходів проти ісламських радикальних організацій, зокрема, забороняють ісламських організацій, підозрюваних у зв’язках із терористами (закриття салафітських мечетей у Німеччині), здійснюють контроль мечетей та імамів у деяких країнах, протидіють інтернет-пропаганді ісламізму та терористичних ідеологій. На тлі не рідких терористичних атак, які здійснюються представниками мусульманської релігійної групи, частішають і напади на мечеті та мусульман у країнах ЄС, зростає ісламофобія.

Як зазначалося вище, у разі необхідності в демократичному громадянському суспільстві будь-якої держави-члена ЄС у законодавстві може бути встановлено певні обмеження свободи



віри та віросповідання з метою громадської безпеки, охорони публічного порядку та захисту прав інших осіб (ч. 2 ст. 9 Європейської конвенції з прав людини). Такі норми, як правило, встановлюються на конституційному рівні. Так, частиною 5 артикулу 58 Конституції Польщі свобода публічного віросповідання може бути обмежена лише законом і лише тоді, коли це необхідно для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я, моралі або свобод і прав інших осіб [9].

В Україні на конституційному рівні заборонено діяльність політичних партій, що розпалюють релігійну ворожнечу (ст. 37 Конституції України).

Для ширшого розуміння взаємодії держави і церкви, впливу державно-релігійних відносин на свободу віросповідання, що включає і право на освіту як світську, так і релігійну, необхідно звернути увагу на положення Рекомендації № 1202 Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЕ) щодо релігійної терпимості в демократичному суспільстві 1993 р. У вказаній Рекомендації ПАРЕ (ст. 16) звернулася до Європейської Спільноти щодо забезпечення вивчення релігійних та етичних систем у шкільній програмі з метою досягнення ширшого розуміння різноманіття релігій [16]. Наприклад, ч. 4 арт. 58 Конституції Польщі встановлено, що релігія церкви чи іншого релігійного об'єднання з врегульованим правовим статусом може бути предметом викладання в школі, але свобода совісті та віросповідання інших людей не може бути порушена [9].

Так, важливим висновком, який можна зробити з рішення у справі Фольджеро та інші проти Норвегії 2007 року (№ 15472/02), яким встановлено факт порушення Конвенції та статті 2 Протоколу № 1, є рекомендації ЄСПЛ щодо порядку надання інформації під час вивчення обов'язкових дисциплін у закладах освіти, які пов'язані з релігією. Так, інформація має бути об'єктивною, критичною і плюралістичною. При подання інформації з предмету не може бути надана перевага розгляду лише одному віровченню, а у навчальну програму має бути включено вибір освітніх заходів, що пропонуються учням [17].

Цікавим з точки зору захисту права на свободу віросповідання є справа «Lautsi v. Italy» (2011) щодо законності носіння хреста в італійських школах. Рішенням було підтверджено законність такого прояву, оскільки це частина культурної спадщини італійського суспільства [18].

Л. В. Ярмол, І. Б. Тучапець зауважують, що держави несуть відповідальність за забезпечення нейтрального та безстороннього здійснення різних релігій, вірувань та переконань. Їхня роль

полягає у підтримці суспільного порядку, релігійної гармонії та терпимості в демократичному суспільстві у відносинах як між різними релігійними групами, так і між віруючими і невіруючими [19].

**Висновки.** Принципи свободи совісті та віросповідання гарантують, що церкви та інші релігійні об'єднання можуть вільно виконувати релігійні функції в суспільстві та здатні задовольняти релігійні потреби та духовний розвиток своїх послідовників. Жодні конституційні норми не дають визначення свободи совісті, яка є внутрішньою (психічною, емоційною) свободою особи. Його сфера дії включає право вільно обирати, формувати або змінювати свій світогляд, філософські, релігійні, моральні та звичаєві переконання. Реалізація цих прав може проявлятися як у формі дії, так і в конкретному ставленні. Конституційна норма не встановлює, а лише підтверджує свободу совісті, оскільки ця сфера, яка залишається внутрішньою (автономною) справою особи, не належить до компетенції держави. Завдання держави полягає лише в забезпеченні рівного захисту суб'єктів цієї свободи.

Попри розвинене законодавство у сфері релігійних прав та свобод, країни Європейського Союзу зіштовхуються з викликами у врегулюванні релігійних відносин, які потребують нагального вирішення. Проблеми для першочергового вирішення, на сучасному етапі розвитку європейської спільноти, пов'язані з мультикультуралізмом, секуляризацією, свободою віросповідання та громадською безпекою. Зростаюча секуляризація викликає напругу з релігійними громадами. Інтеграція мусульманських громад є складною через культурні та правові розбіжності. Релігійний екстремізм залишається загрозою, що потребує жорсткого контролю. Конфлікти між релігійними традиціями та правами людини створюють правові дилеми.

Важливе значення при здійсненні релігійної політики має боротьба з ісламофобією та антисемітизмом у правових рамках ЄС, посилення кримінальної відповідальності за релігійну ненависть та мову ворожнечі. Посилення законодавства щодо захисту осіб, які не належать до жодної релігії (атеїсти, агностики). Сучасне суспільство загалом, як й європейська спільнота зокрема, мають знайти компроміс між релігійною свободою, безпекою та демократичними цінностями, що залишається викликом для майбутнього розвитку ЄС та світового правопорядку.

### Література

1. Бедь В. В. Право людини на свободу совісті: конституційно-правове регулювання : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. К., 2011. 36 с.

2. Людмила Филиппові Релігійні і секулярні світи: проблеми взаємин з огляду на суспільні трансформації XXI ст. *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні»*. 2019. Вип. 29, С. 192–197.
3. Договір про заснування Європейської Спільноти: консолідована версія / Офіційний вісник ЄС. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_017](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017) (дата звернення: 10.04.2025).
4. Договір про функціонування Європейського Союзу: консолідована версія. TFEU. 2007 C 83/392 UA / Офіційний вісник ЄС. 30.3.2010 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text) (дата звернення: 10.04.2025).
5. Хартія ЄС про основоположні права 2000 р. C 83/392 UA / Офіційний вісник Європейського Союзу 30.3.2010 URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text) (дата звернення: 10.04.2025).
6. Європейська конвенція з прав людини. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення: 10.04.2025).
7. Бучма О.В. Правове регулювання суспільно-релігійних відносин / О. В. Бучма. *Чотирнадцяті Юридичні читання. Проблеми імплементації національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом*: Матеріали міжнародної наукової конференції, 17–18 квітня 2019 року / Ред. кол. : В. П. Андрущенко, Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 61–66.
8. Ustawa 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19890290155> (дата звернення: 15.04.2025).
9. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej 1997 r. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski> (дата звернення: 15.04.2025).
10. Палінчак М.М., Лешанич М.М. Правове регулювання державно-церковних відносин в країнах Центрально-Східної Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2014. С. 77–84.
11. Karagiannis, Evangelos Secularism in context: The relation between the Greek state and the church of Greece in crisis. *European Journal of Sociology*. 2009. URL: <https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/26250/10/Greek1.pdf> (дата звернення: 15.04.2025). DOI: <https://doi.org/10.1017/S0003975609000447>
12. Директива 2000/78/ЄС про рівність у сфері зайнятості URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_003-00#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-00#Text) (дата звернення: 16.04.2025).
13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
14. Case of “Eweida and Others v. the UK”. Judgment The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22site%22%3A%22001-115881%22%7D> (дата звернення: 17.04.2025).
15. Case of “S.A.S. v. France”. Judgment The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%22001-150987%22%7D> (дата звернення: 17.04.2025).
16. Рекомендація № 1202 Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо релігійної терпимості в демократичному суспільстві 1993 р. *Громадянська Освіта, 2006, №06 Концепція прав людини, Документи з прав людини, Релігія і школа*. URL: <https://archive.khpg.org/osvita/index.php?id=1144327892> (дата звернення: 17.04.2025).
17. Case of “Folgerst and Others v. Norway”. Judgment The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22site%22%3A%22001-125927%22%7D> (дата звернення: 17.04.2025).
18. Case of “Lautsi v. Italy”. Judgment The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf> (дата звернення: 17.04.2025).
19. Ярмол Л. В. Право на освіту та свободу віросповідання: практика Європейського суду з прав людини / Л. В. Ярмол, І. Б. Тучапець. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 460–467. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5910/vnulpurn201684573.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).
- ### Анотація
- Рудницька О. П., Ковтун Н. М., Гуцало Л. В.** Трансформація правового регулювання релігійної політики в країнах Європейського Союзу. – Стаття.
- У статті висвітлено процес трансформації релігійної політики в країнах Європейського Союзу, що відбувався від домінування релігійних норм у праві та державному управлінні до секуляризованої, плюралістичної моделі. Проаналізовано основні етапи змін у відносинах між державою та релігійними організаціями, розглянуто приклади моделей взаємодії: конкордатної (Польща, Італія), секулярної (Франція, Чехія), а також державної (Велика Британія, Греція). Акцент зроблено на правових засадах свободи віросповідання, закріплених у Хартії ЄС про основоположні права, Європейській конвенції з прав людини, установчих договорах ЄС і національному законодавстві держав-членів. Особливу увагу приділено практиці Європейського суду з прав людини у захисті релігійних прав (зокрема у справах “Eweida v. UK”, “S.A.S. v. France” та “Folgerst v. Norway”), де піднято питання балансу між правом на свободу релігії, громадською безпекою як окремої країни ЄС, так і Європейської Спільноти зокрема, а також іншими правами людини. Авторами вказано на виклики, пов’язані з імміграцією, радикалізацією, ісламофобією, впливом релігії на освіту та роллю держави у забезпеченні міжконфесійного миру. Зроблено висновок про необхідність державами здійснення протидії ісламофобії та антисемітизму у правових рамках ЄС як частини релігійної політики. Важливе значення також має посилення кримінальної відповідальності за релігійну ненависть та мову ворожнечі. У контексті євроінтеграційних прагнень України наголошено на важливості адаптації національного законодавства до європейських стандартів релігійної свободи як необхідної умови для зміцнення демократичних інститутів, громадянського суспільства та забезпечення гармонії у багатоконфесійному середовищі. У статті розкрито проблематику взаємодії держави, церкви та суспільства в умовах зростаючого мультикультурного впливу.
- Ключові слова:** право на свободу світогляду та віросповідання, право на зміну релігії, релігійна політика, релігійні конфлікти, трансформація законодавства.

### Summary

**Rudnytska O. P., Kovtun N. M., Hutsalo L. V.**  
**Transformation of the Legal Regulation of Religious Policy in the European Union. – Article.**

This article explores the transformation of religious policy within the European Union, tracing the shift from the dominance of religious norms in law and public administration to a secular, pluralistic model. It analyses the key stages of change in the relationship between the state and religious organisations, and examines examples of different models of interaction: the concordat model (Poland, Italy), the secular model (France, Czech Republic), and the state church model (the United Kingdom, Greece). Particular emphasis is placed on the legal framework for religious freedom, as enshrined in the EU Charter of Fundamental Rights, the European Convention on Human Rights, the EU's founding treaties, and the national legislation of member states. Special attention is given to the case law of the European Court of Human Rights concerning the protection of religious rights, notably in the cases of *Eweida v. UK*, *S.A.S. v. France*, and *Folgerø v. Norway*. These cases highlight the tension

between the right to freedom of religion and the need to safeguard public security within individual EU countries and across the European Community as well as the balance with other human rights. The authors identify contemporary challenges such as immigration, radicalisation, Islamophobia, the influence of religion on education, and the role of the state in maintaining interfaith peace. It is concluded that EU states must counteract Islamophobia and antisemitism within their religious policies, adhering to the legal standards of the Union. Strengthening criminal liability for religious hatred and hate speech is also seen as crucial. In the context of Ukraine's aspirations for European integration, the authors stress the importance of aligning national legislation with European standards of religious freedom as a prerequisite for strengthening democratic institutions and civil society and fostering harmony in a multifaith environment. The article addresses the complex interactions between the state, the Church, and society amid increasing multicultural influences.

*Key words:* right to freedom of belief and religion, right to change religion, religious policy, religious conflicts, legislative transformation.